

UDK 27-72-732.3-43Vat. II"2"

Primljeno: 26. 5. 2016.

Prihvaćeno: 11. 7. 2016.

Prethodno priopćenje

NAČELO SINODALNOSTI KAO PARADIGMA CRKVE TREĆEG TISUĆLJEĆA

Željko TANJIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište

Ilica 242, 10 000 Zagreb

rektorat@unicath.hr

Branko MURIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb

bmuric@gmail.com

Sažetak

U članku se promišlja o sinodalnom načelu kao jednom od temeljnih iskaza crkvenog zajedništva, štoviše kao o načelu koje izražava bitnu ontološku strukturu toga zajedništva. Cilj rada je pokazati kako načelo sinodalnosti postaje jedno od temeljnih načela kojima se može prevladati kriza suvremene Crkve. Kako bi se to pokazalo, u prvom dijelu rada se povijesno rekonstruira i problematizira sâmo sinodalno načelo pokazujući kako je prvotna Crkva prepoznavala u sebi takav oblik zajedništva i zajedničkog upravljanja, koji je ujedno i norma njezina djelovanja za buduća vremena. Također se ukazuje na suvremenu problematiku gdje se sinodalno načelo pokazuje kao sredstvo u svladavanju unutarcrkvenih konflikata. U drugom dijelu rada se sustavno-teološki ukazuje na »zaokret« koji se dogodio na Drugome vatikanskom koncilu koji iznova osnažuje, osobito u posljednjoj svojoj radnoj fazi, sinodalnost usredotočujući je na pitanje »hijerarhijskog zajedništva« koje svoj konkretni izričaj ostvaruje kroz *coetus episcoporum* i *synodus episcoporum*. U trećem se poglavlju nudi nov pogled na sinodalno načelo promišljajući ga kao paradigmu Crkve trećeg tisućljeća, ne izostavljajući i precizirajući goruće probleme s kojima se danas susreće u shvaćanju sinodalnosti i načine kako ih prevladati kroz novu paradigmu preobrazbe Crkve koju je predložio papa Franjo. Sržni ishod istraživanja jest pokazati kako se »moć upravljanja« u Crkvi ne shvaća u oligarhijskom, aristokratskom ili monarhijskom, pa ni demokratskom ključu tumačenja, nego u autentičnom duhu kršćanske zajednice shvaćene kao *koinonia* te u tome smislu svaka služba, pa tako i trostruka ministerijalna službi izgradnji

»zajedničkog djelovanja i hoda«. Dakle, potrebno je živjeti a ne samo deklarirati načelo sinodalnosti pretočeno u načelo solidarnosti na kojem počiva cijela povijest kršćanske memorije i djelovanja.

Ključne riječi: sinodalno načelo, sinoda, Drugi vatikanski koncil, Crkva, ekleziologija.

Uvod

Onkraj rasprave, koja je danas iznimno živa u ekleziološkim promišljanjima o važnosti, ulozi, strukturi, oblicima, procesima i učincima sinodalnih zasjedanja biskupa u proteklih pedeset godina, ono što se nameće kao određeni teološki zaključak ili početna teza našega iskustva življenja crkvenosti jest činjenica da »sinoda izražava danas, više negoli bilo koja druga institucija, ontološku zajedničarsku strukturu Crkve«¹. Tu našu tvrdnju, koja je ukorijenjena u rezultatima i nastojanjima otaca Drugoga vatikanskog koncila, želimo još snažnije poduprijeti tvrdnjom kako je sinodalnost, koliko god to ponekad zvučalo apstraktno, paradigma današnje Crkve.² Ako kao jedan od znakova suvremene Crkve možemo čitati određenu »krizu Crkve«, kao drugi znak ili odgovor na taj izazov krize trebamo promatrati sinodalnost Crkve. Nadalje, ukoliko sinodalnost shvaćamo kao bitno obilježje suvremene Crkve, utoliko se Crkva ne može pomišljati bez nje.³ Ove početne tvrdnje želimo argumentirati na sljedeći način.

Najprije ćemo poći od promišljanja o načelu sinodalnosti u Crkvi koje odražava njezino temeljno obilježje zajedništva pri čemu ćemo iz čitanja »znakovna vremena« pokušati smjestiti našu početnu tvrdnju o sinodalnosti kao paradigmi današnje Crkve u povijesni kontekst, promatrajući kako se Crkva ophodila s tom zbiljom od svojih početaka do danas. Nakon toga ćemo iznijeti određena obilježja »novosti« u suvremenom shvaćanju sinodalnosti Crkve, a što proizlazi iz poticaja obnovljene ekleziološke svijesti Drugoga vatikanskog koncila. Naposljetku ćemo iznijeti koje su zapravo posljedice takvog shvaćanja sinodalnosti Crkve i koje perspektive se pritom dalje otvaraju.

¹ Tako zaključuje Gian Piero MILANO, *Il Sinodo dei vescovi e la riforma della Curia romana*, u: Maurilio GUASCO – Elio GUERRIERO – Francesco TRANIELLO, *Storia della Chiesa, XXV/1: La Chiesa del Vaticano II (1958–1978)*, Cinisello Balsamo (Milano), 1994., 551–563; ovdje 558.

² O tome usp. Giordano FROSINI, *Una Chiesa di tutti. Sinodalità, partecipazione e corresponsabilità*, Brescia, 2014., 12–13.

³ *Isto*, 13.

1. Sinodalnost kao načelo zajedništva

1.1. Nekoliko naglaska iz povijesnog razvoja načela sinodalnosti u Crkvi

Sama riječ *sinoda* složenica je koja dolazi iz grčkih riječi: *syn* = zajedno, *hodos* = ići, hod. Dakle, riječ je o zajedničkom hodu kojim se želi izraziti dinamičnost poslanja Crkve i njezina unutarnjeg života. Ta etimološka tvrdnja ima svoje kristološko-pneumatološko uporište.⁴ Osim toga, na tragu otajstvenog, povijesno-spasenjskog i sakramentalnog značenja pojma *Crkva*, ne treba ispustiti iz vida činjenicu kako je jedan od prvih naziva kojima se u Novom zavjetu opisuje kršćane upravo izraz *kaine hodos* (Dj 9,2) čime su Židovi opisivali pokret ili put onih okupljenih oko učenika (također usp. Dj 22,4 pri čemu se, ukoliko se uzme u obzir 1 Kor 15,9 i Gal 1,13, čini kako je kod Pavla *hodos* sinonim za *ekkle-sia*): »Sinodalnost, dakle, upućuje na susret, razmjenu vijesti, razgovor, diskusiju, dijalog o pojedinoj temi s namjerom prihvaćanja rješenja za koja se postiže suglasnost, konsenzus, svih ili većega broja sudionika, na dobro ne samo prisutnih nego svih onih koje oni predstavljaju, sveopće zajednice.«⁵ Sinodalnost označava novi hod Crkve u zajedništvu.

Iskustvo prvotne Crkve apostolskog razdoblja ima normativno značenje za Crkvu ostalih vremena. Jedno takvo iskustvo s obzirom na svijest sinodalnosti prve Crkve može se razabrati iz Dj 15, gdje se nalazi svjedočanstvo prvog saborovanja kada se nakon žustre rasprave (odjeke koje nalazimo u Gal 2,11) pitanje odlučuje riješiti u Jeruzalemu te »apostoli i starješine zajedno sa svom Crkvom« (Dj 15,22), u pismu koje su uputili braći u Antiohiji određuju normativnu formulaciju: »Zaključismo Duh Sveti i mi ne nametati vam nikakva tereta osim onoga što je potrebno: uzdržavati se od mesa žrtvovana idolima, od krvi, od udavljenoga i od bludništva. Budete li se toga držali, dobro ćete učiniti« (Dj 15,28-29). Ta normativnost i potreba rješavanja gorućih problema u zajedničkoj raspravi odražava se, ne uvijek s lako određujućom lakoćom, i u poslijepostolskom vremenu kada u spisu *Didaché* ili kod Ignacija Antiohijskoga možemo čitati preporuke o »čestom sastajanju« ili »čestim susretima«.⁶ Činjenica je da su prva razdoblja povijesti Crkve bila obilježena snažnom sinodalnošću koja se ticala izbora biskupa, pokrajinskih sinoda ili sveopćih koncila na kojima su se rješavala goruća pitanja koja su se ticala i temelja vjere i vjerničke prakse. Stoga bismo prvo tisućljeće Crkve mogli označiti kao snažno

⁴ Osobito o tome usp. Nikola ETEROVIĆ, Biskupska sinoda – razvitak sinodalnosti u Crkvi, u: *Crkva u svijetu*, 41 (2006.) 4, 415–417.

⁵ *Isto*, 413.

⁶ O tome usp. *Isto*, 418.

sinodalno razdoblje. Dakako da ni u drugom tisućljeću ne nedostaje i općih i pokrajinskih koncila, ali je činjenica da se ekleziološko pitanje usredotočuje na juridičko tumačenje papinog primata duhovne vlasti i jurisdikcije nad čitavom Crkvom pri čemu nisu nedostajale bojazni glede koncilijarizma ili sužavanja ovlasti samih pokrajinskih koncila (ili njihova ukidanja), a time i sužavanja jurisdikcijskih ovlasti pojedinih biskupa, često smatranih papinim izaslanici-ma.⁷ Drugi vatikanski koncil nastavlja tamo gdje je naglo prekinuta rasprava Prvoga vatikanskog koncila i s novim entuzijazmom iznova promišlja stvarnost Crkve. Može se ustvrditi kako je Drugi vatikanski koncil usmjerio Crkvu prema temeljnim sinodalnim strukturama, premda tek izričito na to ukazuje u Dekretu u pastirskoj službi biskupa u Crkvi *Christus Dominus*, 5.⁸

Prema tome, sinodalnost upućuje na sveopćost zajedništva Crkve, ukazuje na dinamiku Crkve kao zajednice koja se temelji na krsnom svećeništvu vjernika jer u Crkvi kao mističnom Tijelu »svi vjernici sačinjavaju sveto i kraljevsko svećenstvo, po Isusu Kristu prinose duhovne žrtve Bogu i naviještaju silu onoga koji ih je iz tame pozvao u svoje divno svjetlo«⁹. Time se na Drugom vatikanskom koncilu naglašava jednakost dostojanstva svih članova Crkve koje zadobivaju krsnom milošću, a koje se razvija po drugim sakramentima.¹⁰ Prema Nikoli Eteroviću, kao što postoji »bitna« razlika između općeg i ministerijalnog svećenstva, tako postoji i razlika u shvaćanju u širem i užem sudjelovanju na sinodalnosti Crkve: »Prema svojevrsnoj analogiji, pojam sinodalnost u širem smislu odnosi se na sve članove Božjega naroda, a u užem na sudjelovanje članova klera u vođenju Crkve i o njihovoj suodgovornosti za njezino djelovanje. Sinodalnost označava na poseban način odnos između članova biskupskoga reda, to jest biskupa među sobom i s njihovom glavom, Rimskim biskupom.«¹¹

⁷ O obilježju ekleziologije drugoga tisućljeća kao »juridičke« i »apologetske« usredotočene na *plenitudo potestatis* opširno usp. Salvador PIÉ-NINOT, *Ecclesiologia. La sacramentalità della comunità cristiana*, Brescia, 2008., 30–47, a glede spomenute redukcije usp. *Isto*, 32 i 36–37.

⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus. Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi* (28. X. 1965.), br. 5, u: *Dokumenti*, Zagreb, 72008. (dalje: CD).

⁹ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Presbyterorum ordinis. Dekret o službi i životu prezbitera* (7. XII. 1965.), br. 2, u: *Dokumenti* (dalje: PO). Također usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 31, u: *Dokumenti* (dalje: LG); DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem. Dekret o apostolatu laikâ* (18. XI. 1965.), br. 2, u: *Dokumenti* (dalje: AA); DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Ad gentes. Dekret o misijskoj djelatnosti Crkve* (7. XII. 1965.), br. 15, u: *Dokumenti* (dalje: AG).

¹⁰ Usp. Nikola ETEROVIĆ, *Biskupska sinoda – razvitak sinodalnosti u Crkvi*, 413.

¹¹ *Isto*, 414.

Ta terminološka ambivalentnost pokušaj je traženja odgovora na pitanje koju ulogu sinoda ima s obzirom na opću Crkvu i s obzirom na partikularnu Crkvu. Od samih početaka kršćanstva osjeća se sinodalno obilježje zajednice što se očituje u: nedjeljivosti između *sequela Christi* i zajedničarskog slijeđenja njegova »puta« (misli se na zajednicu koja je u Novom zavjetu prepoznata kao »put«, kao »novi put« onih koji slijede Isusa Krista – npr. prizor puta u Emaus); neporecivom proizlaženju sinodalne prakse iz trinitarne stvarnosti *ad intra* i *ad extra* iz koje proizlazi i zajedništvo Crkve (misli se na Crkvu koja proizlazi iz Trojstva i koja je u tom kontekstu »jedinstvo iz mnoštva«); nerazrješivosti poziva na obraćenje i bratsko opominjanje (misli se na bratsko opominjanje Mt 18,15-18) te u nedvojbenoj normativnoj teološkoj vrijednosti sinodalnih odluka kao odraza zajedničke participacije na jedinstvenom i obvezujućem dinamizmu Duha Svetoga (misli se na »sabor u Jeruzalemu«). Razumljivo je, stoga, da se u povijesti Crkve održao velik broj pokrajinskih sinoda. S druge strane, postupno se javljala crkvena praksa ograničavanja sinodalnog načela te tako neki opći koncili, poput onoga Nicejskoga (325.) i Carigradskoga (381.), preporučuju da se sinode održavaju dva puta godišnje. Ta je odredba ublažena Drugim nicejskim koncilom (jedanput godišnje), međutim u daljnjim stoljećima postupno se praksa održavanja sinoda ipak sve više reducirala.

1.2. Uloga načela sinodalnosti u današnjoj Crkvi

Sve u svemu, sinodalno načelo se može promatrati kao instrument nepodijeljene službe upravljanja Crkvom.¹² Kada se promatra katolički princip, sinoda nema konstitutivni značaj nego proširujuće i savjetodavno obilježje kao instrumentalno-izričajna forma univerzalne i partikularne službe upravljanja. Ta služba upravljanja ne vrši se isključivo kroz papin primat nego u sebi uključuje i neodjeljiva je od kolegijalnosti biskupa shvaćene uvijek u zajedništvu s biskupom Rima kao nositeljem najveće i pune moći upravljanja u Crkvi,¹³ što se na partikularnoj razini ogleda u zajedničkom djelovanju biskupa i prezbiterija ali, naravno, ne s istim teološkim značenjem i važnošću. Eksplicitno sinodalno, tj. koncilijarno vršenje crkvene službe upravljanja ne znači nužno stalnu prisutnost te službe, ali bi ona implicitno kroz obilježje kolegijaliteta morala uvijek

¹² Usp. Medard KEHL, *Syn-odos – das synodale Strukturelement in der katholischen Kirche*, u: http://www.sankt-georgen.de/kehl/pdf/Kehl_Syn_odos_das_synodale_Strukturelement_in_der_katholischen_Kirche.pdf (28. IV. 2016.), 2.

¹³ Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, Zagreb, 1996., kan. 336 (dalje: ZKP).

opstojati kao uvjet mogućnosti samog ostvarenja. Sinodalno djelovanje oblikuje bitan i, kako povijest pokazuje, za jedinstvo Crkve izrazito važan strukturalni element. Kratko rečeno, sinoda i koncili ne moraju se uvijek događati ali uvijek mora postojati *mogućnost* da se dogode. Mislimo da se upravo oko toga može promatrati i govoriti o određenoj »krizi« sinodalnog principa u Crkvi, tj. kada god se umanju mogućnost njezina ostvarenja, koji god faktori na nju utjecali. Činjenica je da se problematika mogućnosti sinodalnog načela u povijesti na neki način iskristalizirala oko pitanja odnosa između kolegija biskupa i pape, pitanja izvođenja papina primata i jurisdikcije pojedinih biskupa. Kako god, ne ulazeći dublje u to povijesno područje, želimo sažeto istaknuti nekoliko glavnih zadaća i obilježja sinodalnog elementa crkvene službe upravljanja.

Sinodalni element služi zajedničkom očuvanju kršćanske tradicije i vjere kroz razlikovanje duhova u prijetećim situacijama. Tako se utvrđuje i jača temeljujuće suglasje u vjeri (*sensus fidei*) protiv svih mogućih hereza, u vertikalnom smislu na suglasju koje počiva i temelji se na *paradosis* a u horizontalnom smislu na suglasju sadašnjih opipljivih crkvenih zajednica.

Osim toga, sinode su služile zajedničkom oblikovanju i uređenju samog života Crkve. Za pojedine biskupe imale su supsidijarnu funkciju, naime pomagale su im u pravilnom upravljanju biskupijom. Istodobno su na određen način i sredstvo kontrole biskupa u pitanjima vjere kao i u pitanju izbora biskupa. Zapravo se općenito može reći da su sinode i koncili bili prije svega oruđa ili sredstva rješavanja unutarcrkvenih konflikata. Izrečenim je razvidno kako se pitanje sinodalnosti Crkve usko veže uz sljedeća pitanja: pitanje načina shvaćanja Crkve kao naroda Božjega koji je u neprestanom hodu nasljeđivanja Isusa Krista s nadahnućem Duha Svetoga; pitanje odnosnosti unutar same Crkve te Crkve spram svijeta i spram povijesti, sadašnjosti i budućnosti; pitanje odgovornosti i načina sudjelovanja svih vjernika u služenju Crkvi; pitanje odnosa sveopćeg i ministerijalnog svećenstva u kontekstu službe i služenja (pritom osobito dolazi do izražaja pitanje načina potvrđivanja novih biskupa); pitanje shvaćanja *triplex muneris* a osobito ostvarivanja odnosa između biskupa, biskupskog zbora i pape; pitanje dinamičnosti strukture, nauka i samih procesa u Crkvi i Crkve spremne na preobražavajuću djelatnost *ad intra* i *ad extra* (pitanje cjelokupne reforme Crkve, pitanje decentralizacije, pitanje neprestanog unapređenja i novog tumačenja nauka bez umanjenja i mijenjanja sadržaja vjere itd.).

To su samo neka pitanja koja, dakako, nije moguće u nekoliko riječi sve obuhvatiti, ali ćemo ih pokušati naznačiti kroz nekoliko povijesnih i sustavno-teoloških pitanja.

2. Ponovno buđena svijest o sinodalnosti Crkve na Drugome vatikanskom koncilu

2.1. Hijerarhijsko zajedništvo i uspostava biskupskih sinoda kao hermeneutički ključ tumačenja načela sinodalnosti Crkve na Drugome vatikanskom koncilu

Za naše suvremeno shvaćanje sinodalnosti Crkve neizbježan hermeneutički ključ čitanja jest Drugi vatikanski koncil na kojem je Crkva više negoli ikada u svojoj povijesti promišljala samu sebe te na kojem su se dogodili neki ključni »zaokreti u svijesti« koji su utjecali na poslijekoncilski doktrinarni i institucionalni razvoj. Ekleziolozi i tumači Koncila gotovo jednodušno ističu kako je doktrinarno pitanje glede biskupstva i ovlasti koje ono ima s obzirom na partikularnu i univerzalnu Crkvu, zapravo »hermeneutički ključ u tumačenju koncilske ekleziologije«, a kolegijalnost biskupstva kao jedan od »najvažnijih rezultata koncilskih promišljanja«. ¹⁴ Upravo je to koncilsko promišljanje dovelo do institucionalnih promjena, budući da pitanje kolegijalnosti biskupa uključuje i samo pitanje vršenja papine *suprema potestas*, a čija se »emblemičnost« ¹⁵ zrcali u želji za uvođenjem institucije biskupske sinode, ustanovljene motu proprio pape Pavla VI. *Apostolica sollicitudo* od 15. IX. 1965. godine, ¹⁶ tijekom trećeg razdoblja koncilskog zasjedanja i već nakon izglasavanja Dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium*. Želja i dobra namjera koncilskih otaca da prepuste kasnijem određenju i uređenju načina odvijanja biskupskih sinoda uvrštena je i u Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi (CD 5), o čemu će kasnije biti riječi. Kao posljedica svega jest i želja za reformom Rimske kurije. No, čini se kako ta reforma prije odgovara jednoj preobrazbi u shvaćanju Crkve kao *communio* prije negoli kao *societas*. ¹⁷ Dakle, već se iz tih događaja može

¹⁴ O tome osobito usp. Salvador PIÉ-NINOT, *Ecclesiologia*, 89–92. Isti zaključak daje i Gian Piero MILANO, *Il Sinodo dei vescovi e la riforma della Curia romana*, 551. Kako ipak nije riječ o nekoj potpunoj novosti nego određenoj dopuni prijašnjih nastojanja i iskustava Prvoga vatikanskog koncila, osobito važan uvid daje ekleziolog i profesor na Papinskom gregorijanskom sveučilištu D. Vitali; usp. Dario VITALI, *Verso la sinodalità*, Magnano, 2014., 13–34.

¹⁵ Gian Piero MILANO, *Il Sinodo dei vescovi e la riforma della Curia romana*, 552.

¹⁶ PAVAO VI., *Apostolica sollicitudo. Motu proprio* (15. IX. 1965.), u: *Acta Apostolicae Sedis*, 57 (1965.) 11, 775–780.

¹⁷ Čini se kako je upravo pojam *communio* onaj kojim se jasno želi odrediti Crkvu u njezinoj poveznici s prvotnom Crkvom apostolskog vremena kao onom određujuće normativnom. To je obnoviteljska slika Crkve koja svoj zajednički karakter nalazi u zajedništvu euharistijskog otajstva a pokazuje svoj pravni i obvezujući vidik ukorijenjen u sakramentu. O tome osobito usp. Joseph RATZINGER, *Il nuovo popolo di Dio. Questioni ecclesologiche*, Brescia, 1971., 213; Salvador PIÉ-NINOT, *Ecclesiologia*, 90–91. Što se tiče Koncila, to se osobito jasno vidi u izričaju uvođenja u *hierarchica communione* svećenič-

razabrati dalekosežnost posljedica uvođenja institucije biskupske sinode, jer je ona postala »oblik biskupskog sudjelovanja u odgovornosti upravljanja univerzalnom Crkvom«¹⁸. Čini se kako se time, premda nova institucija služi kao savjetodavno tijelo, premostila kontroverzija koja je još bila živa i za vrijeme trajanja samog Koncila a koja se ticala shvaćanja papine vrhovne moći i njezina izvršenja pozivajući se na pojedina odviše redukcionistička tumačenja dogme o papinoj nezabludivosti. Načelno reduktivno shvaćanje dogme o papinoj nezabludivosti plod je povijesnih okolnosti zbog kojih rasprave započete na Prvome vatikanskom koncilu nikada nisu dovršene te se usvaja jedan »školski oblik« dokumenta koji je kasnija ekleziologija i teologija u svojem manualističkom tumačenju uvijek iznova potvrđivala. Stoga je bila potrebna jedna nova hermeneutička otvorenost teologije koja ne zanemaruje povijesni i kontekstualni položaj pojedinih izričaja. To mišljenje postupno se probijalo u dvorani Drugoga vatikanskog koncila, tako da kroničari svjedoče kako se dogodila određena »promjena svijesti«: oni glasovi koji su bili manjina na Prvome vatikanskom koncilu, postali su većina na Drugome vatikanskom koncilu.¹⁹ To je paradoks povijesnog razvoja koji ne treba zanemariti.

2.2. *Coetus episcoporum i synodus episcoporum kao konkretni izrazi načela sinodalnosti*

Ovdje ćemo se maksimalno ograničiti i pokazati načelo sinodalnosti na primjeru dvaju brojeva Dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium*, br. 22 i br. 23, koji se mogu promatrati kao »hermeneutički ključ« u tumačenju i razumijevanja cjelokupne ekleziologije Koncila.²⁰ Štoviše, prema onome kako se tumače izričaji spomenutih brojeva, riječ je o svojevrsnom ekleziološkom »kopernikanskom zaokretu« gdje se ministerijalni red, a osobito biskupstvo, promatra pod prizmom služenja a ne moći i upravljanja. Znak toga služenja

kog ili biskupskog ređenja, sakramentalnog uvođenja u udioništvo »hijerarhijskog zajedništva« po samom tom zajedništvu koje ga potvrđuje (usp. LG 22; CD 4).

¹⁸ Gian Piero MILANO, *Il Sinodo dei vescovi e la riforma della Curia romana*, 552.

¹⁹ O tome izričito usp. Ángel ANTÓN, *El misterio de la Iglesia, II: De la apologética de la iglesia-sociedad a la teología de la Iglesia-misterio en el Vaticano II y en el postconcilio*, Madrid, 1987, 1013–1014. Glavni problem koji se pokazuje u tom smislu je način kako uklopiti dva modela ekleziologije, *communio* model jasno otkriven na Drugom vatikanskom koncilu i hijerarhijski model kao onaj koji je do tada bio prevladavajući u ekleziologiji i kojega je trebalo sada prilagoditi modelu zajedništva i to kroz govor o hijerarhijskom zajedništvu. O toj problematici, s iscrpnom literaturom, usp. Salvador PIÉ-NINOT, *Ecclesiologia*, 27–29; 82–86; 89–93.

²⁰ Usp. Salvador PIÉ-NINOT, *Ecclesiologia*, 25–29.

zasigurno je nastojanje glede »pokazivanja da je biskupstvo jedno i nedjeljivo (*unum atque indivisum*)«²¹, prema riječima sv. Ciprijana, čime se izražava kolegijalnost biskupa i to na sljedeći način: »Episcopatus unus et cuius a singulis in solidum pars tenetur.«²² Premda je riječ o Ciprijanovu izrazu o kolegijalitetu, ni na Prvome vatikanskom koncilu²³ ni na Drugome vatikanskom koncilu dokumenti izravno ne upućuju na njega. Štoviše, kada se govori o kolegijalitetu biskupa, više se ukazuje na izraz *collegium* u značenju zbora ili u latinskom značenju *corpus* i *ordo* te, prema tome, izražava ekleziološku novost koncilskog izričaja, smještajući naučavanje o kolegijalitetu-zajedništvu biskupa u okvir organske institucionalnosti. Konkretno, koncilsko naučavanje na taj način nanovo promišlja i stavlja u suodnos novo shvaćanje o biskupskom zajedništvu s »klasičnim shvaćanjem« koje se očituje i ostvaruje kroz ekumenske i pokrajinske koncile,²⁴ povezujući ga pritom i s izrazima »novih institucija« kao što su biskupske konferencije i sinode biskupa.²⁵ Kako bi prije svega pokazala povezanost mjesnih Crkava, koje su međusobno *in unum conspirans varietas* ili *communio fraternae caritatis* (usp. CD 36), Drugi vatikanski koncil predviđa biskupske konferencije ili *coetus episcoporum* (usp. LG 23). Činjenica je da je taj izraz već prije negoli u LG upotrijebljen u Konstituciji o svetoj liturgiji *Sacrosantum concilium*, gdje se određuje da »skup biskupa« kao teritorijalni crkveni autoritet ima pravo određivati »stvari liturgije« (*rei liturgicae*).²⁶ U CD 37 još je jasnije preciziran taj izraz: »Upravo u današnje vrijeme biskupi nerijetko mogu prikladno i plodonosno obavljati svoju službu samo onda ako svoje jedno-dušno djelovanje danomice oblikuju u tješnjoj i povezanijoj suradnji s drugim biskupima. A budući da su biskupske konferencije – koje su već ustanovljene u više nacija – pružile značajne dokaze plodnijega apostolata, ovaj Sveti sabor smatra u najvećoj mjeri korisnim da se svuda po svijetu biskupi iste nacije ili iste regije okupe na jednome skupu, tako da se sastaju u određenim rokovima kako bi u razmjeni svijetlih primjera razboritosti i iskustva te u međusobnom savjetovanju nastalo sveto suglasje silâ na zajedničko dobro Crkvi.« Dakle, te

²¹ Ciprijan KARTAŠKI, *De unitate ecclesiae*, V, u: Jacques Paul MIGNE (ur.), *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, Paris, 1857. – 1866., 4, 501A.

²² *Isto*.

²³ Usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, *Pastor aeternus – Vječni pastir. Prva dogmatska konstitucija o Kristovoj crkvi* (18. VII. 1870.), u: Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., br. 3051.

²⁴ O tome usp. Salvador PIÉ-NINOT, *Ecclesiologia*, 418–424.

²⁵ Za detaljan i opći ekleziološki uvid i to s obzirom na biskupske konferencije usp. *Isto*, 428–438, dok o sinodi biskupa usp. *Isto*, 439–443.

²⁶ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Sacrosantum concilium. Konstitucija o svetoj liturgiji* (4. XII. 1963.), br. 22, u: *Dokumenti* (dalje: SC).

konferencije su definirane kao »neka vrsta skupštine (*coetus*) na kojoj predstojnici svetinjâ neke države ili nekog područja udruženo obavljaju svoju pastoralnu službu da bi promicali veće dobro koje ljudima pruža Crkva, osobito putem onih oblika i načina apostolata, koji su na prikladan način usklađeni s nadolazećim okolnostima vremena« (CD 38).

Iz navedenih koncilskih tekstova vidljiva je jedna općenitost koju će poslijekoncilsko razdoblje sve više definirati i sužavati »pastoralnu službu« na »pojedine pastoralne funkcije« (»*Munera quaedam pastoralia*«, ZKP, kan. 447), a za donesene dekrete i zaključke biskupskih konferencija i sinoda određuje se prethodna provjera Svete Stolice (usp. ZKP, kan. 455). Odgovor na poslijekoncilsku raspravu oko pitanja kolegija – kolegijaliteta – kolegijalnosti (biskupskih konferencija) pronalazimo u jednom tekstu Međunarodne teološke komisije koja, stavljajući te izraze u odnos s »kolegijalnošću apostola koja je univerzalna«, dakle koja podrazumijeva sveobuhvatnost kolegijalnosti opće Crkve u zajedništvu svih biskupa s papom, zaključuje da se kolegijalnost pokrajinskih biskupa sabranih u biskupske konferencije može shvatiti »jedino u analognom, teološki nevlastitom smislu«²⁷. Zapravo se želi reći kako kolegijalnost koja počiva na apostolskom zajedništvu i tiče se univerzalne Crkve jest božanskoga prava, a biskupska kolegijalnost partikularnih područja zapravo »proizlazi iz organizacije ili iz konkretnog oblika Crkve (*iure ecclesiastico*)«²⁸. Izvanredna sinoda biskupa 1985. godine u svojem završnom izvještaju govori mnogo pozitivnije o »kolegijalnom duhu« koji je »mnogo dublji od efektivne kolegijalnosti shvaćene u isključivo juridičkom smislu. Kolegijalni duh je duša međusobne suradnje biskupa na regionalnom, nacionalnom i međunarodnom području.«²⁹ Kako tumači S. Pié-Ninot, sinoda zapravo razlikuje dva stupnja izvršavanja kolegijalnosti biskupa: s jedne strane to je »kolegijalno djelovanje u strogom smislu [koje] uključuje aktivnost cijelog kolegija u zajedništvu s glavom«³⁰ i, s druge strane, »različita pojedinačna ostvarenja, koja su autentični znak i sredstvo kolegijalnog duha«³¹ među kojima se spominju sinode biskupa i biskupske konferencije.³² Na sličan način i CD 36–38 pokazuje odre-

²⁷ MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *Temî scelti d'ecclésiologia in occasione del XX anniversario della chiusura del Concilio Vaticano II* (8. X. 1985.), V, 3, u: *Enchiridion vaticanum. Documenti ufficiali della Santa Sede (1983–1985)*, IX, Bologna, 2000., 1718 (dalje: EV).

²⁸ *Isto.*

²⁹ DRUGA IZVANREDNA SINODA BISKUPA (25. XI. – 8. XII. 1985.), *Relazione finale*, II, C, 4, u: EV, IX, 1804.

³⁰ Salvador PIÉ-NINOT, *Ecclesiologia*, 431.

³¹ *Isto.*

³² Ne ulazeći dublje u problematiku, čini se kako i nakon apostolskog pisma Ivana Pavla II. *Apostolos suos* iz 1998. i utvrđivanja četiriju »komplementarnih normi« u IV. po-

đeni paralelizam kada govor o partikularnim koncilima smješta u isto poglavlje s onim o biskupskim konferencijama, što svoj odjek ima i u istom naslovu »okupljanje partikularnih Crkava« (u ZKP kann. 439–446 govore o »partikularnim koncilima«, a kann. 447–459 o »biskupskim konferencijama«). Činjenica je, kako ističe Antón, da »*Zajedništvo, koncilijarnost, kolegijalnost (sabornost istočne eklezijologije)* izražavaju zajedničku stvarnost koja ustanovljuje teološke temelje obiju institucija«³³.

Rasprava koja se razvila na Koncilu, a koja je, vidjeli smo, započela još na Prvome vatikanskom koncilu, svoje rješenje je našla u motu propriju Pavla VI. *Apostolica sollicitudo* i u svečanom izričaju u Dekretu o pastirskoj službi biskupa u Crkvi *Christus Dominus*, gdje se nastoji riješiti problem odnosa između biskupskog kolegijaliteta i pape: »Biskupi izabrani iz raznih krajeva svijeta pružaju vrhovnomu pastiru Crkve, u oblicima i načinima koje je odredio ili ih još treba odrediti rimski prvosvećenik, djelotvorniju pomoć u vijeću koje se navlastito naziva *Biskupska sinoda*. Budući da sinoda preuzima ulogu čitavoga katoličkog episkopata, ona dakako istodobno pokazuje da svi biskupi u hijerarhijskom zajedništvu sudjeluju u skrbi za sveopću Crkvu« (CD 5).

Prema tumačenju S. Pié-Ninota, CD naglašava dvostruku eklezijološku ulogu kojom želi opravdati uspostavu biskupskih sinoda. Prva uloga je pomoć i sudjelovanje u izvršavanju papinog primata pružajući »djelotvorniju pomoć u vijeću« sastavljenom od biskupa izabranih iz raznih krajeva svijeta, a ta je uloga potkrepljena drugom ulogom, tj. sinoda jest znak kolegijalnosti jer izabrani biskupi »pokazuju da svi biskupi u hijerarhijskom zajedništvu sudjeluju u skrbi za sveopću Crkvu«. Dakle, moguće je dvostruko odrediti ulogu bi-

glavlju, možemo istaknuti zaključak uglednog eklezijologa Á. Antóna, koji kaže: »Dokument *iznova potvrđuje* pojedine temeljne točke nauka o biskupskoj službi [...] uvijek pod važećim uvjetima kanonske normativnosti. Promišljeno ostavlja *otvorenu* beskonačnost pitanja o kojima se raspravlja u teološkom i kanonističkom području«, Angel ANTÓN, *La carta apostólica «Apostolos suos» de Juan Pablo II*, u: *Gregorianum*, 80 (1999.) 2, 263–297, ovdje 295. O tom sudu svjedoče dvije struje u tumačenju »juridičke razine« a time i »doktrinarne razine« ili mjesta biskupskih konferencija. S jedne strane nalaze se zastupnici koji ističu njezino »crkveno-pravno mjesto« (J. Ratzinger, J. Hamer, H. de Lubac, M. Nicolau, »nova gregorijanska škola«: J. Beyer, G. Ghirlanda, J. Green i »škola iz Navarre/Santa Croce«: J. I. Arrieta, J. R. Villar), a s druge strane nalaze se tumači koji zastupaju stav da premda biskupske konferencije jesu »eklezijalnog prava one su utemeljene na božanskom pravu« (uz pojedine razlike tu tvrdnju zastupaju: Y. Congar, K. Rahner, N. Jubany, W. Onclin, M. Bonet, W. Kasper, A. Dulles, Á. Antón, J.-M. R. Tillard, H. Legrand, B. Sesboüé, S. Pié-Ninot, Fr. Guillemette, »kanonistička škola iz Münchena« s W. Aymansom, E. Coreccom, L. Gerosom i »škola iz Salamance« s J. Manzanaresom i J. Sánchezom). Za popratnu bibliografiju i daljnje upućivanje usp. Salvador PIÉ-NINOT, *Ecclesiologia*, 435.

³³ Angel ANTÓN, *Conferencias episcopales. ¿Instancias intermedias?*, Salamanca, 1989., 287.

skupske sinode: ili je riječ o više kolegijalnom izričaju ili je pak riječ o sudjelovanju na papinoj vrhovnoj vlasti u savjetodavnom smislu. Čini se kako bi se u budućnosti biskupsku sinodu trebalo promatrati kao »znak stvarne i konkretne kolegijalnosti«³⁴, premda se, uz sve važne doprinose, može zaključiti s M. Alcaláom: »Biskupska sinoda koja se tiče cijele Katoličke crkve, premda bijaše iznimno pozitivan savjetodavan instrument ponuđen papi, nije još uvijek uspjela razviti sve svoje velike mogućnosti. One će se kretati zasigurno prema jednoj učinkovitijoj kolegijalnosti.«³⁵

3. Sinodalni princip kao paradigma Crkve trećeg tisućljeća

Ono što nas je potaknulo na promišljanje o sinodalnosti kao »paradigmi« Crkve trećeg tisućljeća jest određeni »zaokret« koji se dogodio u ekleziološkoj svijesti tijekom rada Drugoga vatikanskog koncila a koji se prema svjedočanstvu svetog Ivana Pavla II. razbuktao u prijelazu iz drugog u treće tisućljeće: »U posljednje se vrijeme u Crkvi veoma razvilo sinodalno gibanje. Dolaze vijesti o održavanju brojnih biskupijskih sinoda, regionalnih i nacionalnih. Posebnu pozornost pak zaslužuju kontinentalne sinode.«³⁶ To opažanje sv. pape Ivana Pavla II. čini nam se iznimno značajnim jer nas uvodi u novu fazu pitanja sinodalnosti Crkve. Naime, pored biskupijskih, regionalnih i nacionalnih sinoda, primjećuje se sve snažnija i važnija prisutnost tzv. kontinentalnih sinoda. Čini se, prema onome što je dosad isticao papa Franjo, da se sinodalnost Crkve želi dalje razvijati upravo prema principu i modelu kontinentalnih sinoda. Osobito mjesto u Franjinu životu, a što želi načelno primijeniti kao rimski prvosvećenik i na svoje naučavanje u viđenju preobrazbe Crkve, ima sinoda u Aparacidi. To se može vidjeti iz učestalosti kojom se papa Franjo u postsinodalnoj pobudnici *Evangelii gaudium* poziva na završne dokumente kontinentalnih sinoda.

S druge strane, ovdje ne smijemo izostaviti osjećaj kako se pojavljuje određena kriza ili zasićenje »sinodalnim načelom« Crkve, osobito utvrđenim Drugim vatikanskim koncilom. Koncil je obnovio i potaknuo nekoliko »organizama sudioništva« vjernika u životu Crkve. Kroz dokumente Drugoga vatikanskog koncila može se iščitati kako postoje razni oblici ili »organizmi crkvenoga sudjelovanja«³⁷ kojima se nastoji ostvariti sinodalno načelo Crkve,

³⁴ Salvador PIÉ-NINOT, *Ecclesiologia*, 441.

³⁵ Manuel ALCALÁ, *Sínodos, concilios, Iglesias*, Madrid, 2000., 15.

³⁶ IVAN PAVAO II., Govor kardinalskome zboru, u: *L'Osservatore Romano*, 14. VI. 1994., 4–5.

³⁷ Nikola ETEROVIĆ, Biskupska sinoda – razvitak sinodalnosti u Crkvi, 419.

poput biskupijskih i župnih pastoralnih vijeća,³⁸ prezbiterskog vijeća i zbora savjetnika,³⁹ ekonomskog biskupijskog vijeća,⁴⁰ župnog vijeća⁴¹ itd. O tome ovdje nećemo detaljno govoriti, budući da je o tome dobar uvid dao naš ekleziolog Nediljko A. Ančić.⁴²

Ono što nas ovdje potiče na promišljanje jest uvid kako je došlo do određene zasićenosti ili do određene stagnacije upravo u tome segmentu sinodalnosti Crkve⁴³ i kako je potrebno iznova promisliti i pronaći putove osnaženja ili osvježanja. Prilikom pripravnog razdoblja posljednje sinode održane u Rimu, mnogi su talijanski vjernici odgovarajući na poslano im upitnike izrazili određenu zabrinutost nerazumijevanja Crkve spram stvarnih problema koji ih muče, a s druge strane izrazili su svoje nezadovoljstvo odviše nerazumljivim govorom Crkve koji više gotovo nitko ne razumije. Sve se jače čuje mišljenje kako »Crkva nije primjereno i uvjerljivo odgovorila na temeljne izazove suvremenog svijeta«⁴⁴ i čovjeka te kako se pojavljuje određeni fenomen »šutljive apostazije« mnogih katolika, kako su zaključili autori radnog dokumenta (*Instrumentum laboris*) zasjedanja XIII. redovne biskupske sinode u Vatikanu održane 2013. godine. Držimo kako je, prije negoli tek udovoljavati pravnim normama i oblicima, potrebno iznova poticati krepost hrabrosti u savjetovanju i sudjelovanju u upravljanju Crkvom. Ono što bi načelo sinodalnosti trebalo osigurati Crkvi jest dinamičnost njezinih struktura koje bi mogle ići u korak s društvenim dinamizmom, dinamičnost djelovanja budući da počiva na načelu suodgovornosti i supsidijarnosti i dinamičnosti u donošenju odluka. Sve to zapravo zahtijeva određenu svijest decentralizacije i, kako papa Franjo kaže, okrenutost periferijama društva i vjere odakle treba kretati. Zapravo, i to je ono paradoksalno, periferije Crkve jesu zapravo žarišta ili središta Crkve, a to su mjesta gdje se stvaraju nove paradigme, nove naracije a gdje bi i Crkva trebala uključiti samu sebe. Ono što su za opću Crkvu sinode biskupa, to bi za područnu Crkvu trebale biti dijecezanske sinode a za mjesnu Crkvu župne zajednice uključujući sve dinamizme života jedne te iste zajednice. Osim toga, potrebno je s novim poletom svijesti o novoj fazi evangelizacije djelovati

³⁸ Usp. AA 26; CD 30; ZKP, kann. 511–514; kan. 536.

³⁹ ZKP, kann. 495–502.

⁴⁰ *Isto*, kann. 492–494.

⁴¹ *Isto*, kan. 537.

⁴² Usp. Nediljko Ante Ančić, *Crkva u društvenim promjenama. Ekleziološka promišljanja*, Split, 2007.

⁴³ Usp. Giovanni ANCONA, *Presentazione*, u: ASSOCIAZIONE TEOLOGICA ITALIANA, *Dossier. Chiesa e sinodalità*, Giovanni Ancona (ur.), Gorle, 2005., 5.

⁴⁴ Nikola BIŽACA, *Sinodalnost preduvjet uspjeha nove evangelizacije*, u: *Crkva u svijetu*, 47 (2012.) 3, 295.

u smjeru uočavanja i traženja načina da se zaliječi rana sve očitijeg osjećaja »parcijalne pripadnosti« vjernika Crkvi.⁴⁵ Pritom je potrebno promisliti temeljnu situaciju suvremenog čovjeka i na osnovi toga usklađivati pastoralno-sinodalno načelo Crkve od najviše prema najnižoj instanci i obrnuto. Čini se kako sinodalno načelo treba zaživjeti u cijelom tijelu Crkve izbjegavajući gomilanje »solo-poteza« koji često zanemaruju načelo djelovanja Duha u Crkvi koji djeluje u svim službama i, usudili bismo se reći, u svim porama Crkve.⁴⁶ To ostavlja nekoliko konkretnih otvorenih pitanja i problema:

- 1) Cilj sinodalnih procesa bi morao biti jasnije i preciznije formuliran. Jer ako imamo previše općenito formulirani cilj imamo previše tema i beskrajne rasprave što na kraju ne dovodi do nikakve konkretne odluke.
- 2) Jasno da određena pitanja ne mogu biti rješavana od strane nacionalnih ili biskupijskih sinoda, a s druge strane, po supsidijarnom načelu, ne može se očekivati ni da sinode biskupa ili opći koncili svojim izriječkom zaogrnu kao nekim plaštem sva rješenja problema koji tište današnju Crkvu. Riječ je o određenoj potrebi reciprociteta koji u sebi uključuje temeljnu vrlinu povjerenja.

⁴⁵ O tome usp. Krunoslav NIKODEM, *Religija i Crkva. Pitanja institucionalne religioznosti u suvremenom hrvatskom društvu*, u: *Socijalna ekologija*, 20 (2011.) 1, 5–30; Valentina MANDARIĆ, *Crkva u očima mladih*, u: *Bogoslovska smotra*, 71 (2001.) 4, 579–596. O pokušaju teološkog vrednovanja tih podataka usp. Branko MURIĆ, *Narod Božji kao nositelj navještaja Crkve. Evangelii gaudium i misionarska preobrazba Crkve*, u: *Diacovensia*, 22 (2014.) 4, 469–495.

⁴⁶ Donosimo duboko promišljanje N. Bižace, koje ide u tom smjeru i pogađa, po nama, sustavno-teološku bit problema: »Sve vrvi od pomaka u percepciji i interpretaciji vrijednosti, od novih kulturnih parametara, neuobičajenih senzibilitnosti. Sve je umreženo i lako je izazvati nekontroliranu lavinu. Veoma je lako pogriješiti. Usto, u ovom svijetu brzih promjena i dosad neviđene velike protočnosti javnog mnijenja pa i onog eklezijalnog, neprimjerene ili pogrešne odluke nositelja službi u Crkvi vrlo brzo bivaju kao takve kritički prepoznate, prosuđene i osuđene od strane zajednice. Množenje pak takvih neuspjelih solo-poteza ne može danas u svijetu školovanih, sebe svjesnih i u društvu već ionako raznovrsno angažiranih članova crkvene zajednice biti neutralizirano pozivanjem na crkveno pravo, nekritičku poslušnost ili *sensus ecclesiae* kao pokriće za neuvažavanje sinodalnosti. Takav način vršenja službi zajednica doživljava kao protivno suvremenom pojmu zdrave logike, a time i kao odsuće vjernosti Duhu. Jer, uostalom, Duh u Crkvi djeluje preko nositelja raznih službi, ali i preko profesionalnih kompetencija i kairolškog osjećaja članova zajednice za ono što Bog traži od nas sada, ovdje, u zaista novoj kulturi koja se rađa posred tisuću nedoumica i novih spoznaja. Iz svega toga većini u Crkvi pomalo se nameće uvjerenje da se tek iz sinodalnog susreta, iz bezbroj sinodalnih susreta mogu rađati takvo naviještanje i pastoral, takve financijske i personalne odluke koje će biti primjerene znakovima vremena, a time i stvarnim potrebama ljudi«, Nikola BIŽACA, *Sinodalnost preduvjet uspjeha nove evangelizacije*, 297.

- 3) Jasno je da su uloga biskupa i njegova držanja najvažniji za uspjeh sinode, jer na sinodi je biskup odraz ili nositelj jedinstva i nedjeljivosti zajedništva Crkve. Naravno da je biskup tu u jednom procijepu, jer je s jedne strane onaj koji predsjeda biskupskom sinodom te mora jačati i jamčiti odgovornost i važnost sinode (ne može u svemu prethodno određivati raspravu i ostalo što se tiče rada sinode), a s druge strane kao jedini zakonodavac u biskupiji, kada je riječ o biskupijskim sinodama, ne može se u potpunosti isključiti i onda na kraju postupiti po vlastitom nahođenju zanemarujući minulo pripravno razdoblje sinode. Čini se kako tu do izražaja dolazi shvaćanje ministerijalnog služanja koje, prije negoli odraz jurisdikcije ukazuje na dinamizam odgovornog služanja i vođenja povjerene mu Crkve.
- 4) M. Kehl razlikuje između jakog i slabog sinodalnog načela. Slabo načelo znači da sve ovisi o biskupu.⁴⁷ Ali kad bi konačno neki gremij (kanonici ili biskupijsko ili pastoralno vijeće) bili pravno uključeni u pitanje kako biskup ulazi u biskupsku službu, to bi, prema njemačkom ekleziologu, bio jak oblik sinodalnosti. Teološki se ništa ne suprotstavlja tome da se sve razine (mjesna, biskupska konferencija i univerzalna Crkva) uključe u taj zajednički proces. Čini se kako smo danas prema iskustvu odabira novih biskupa na tragu takvoga jakog sinodalnog načela budući da se u tome procesu provodi opsežno propitivanje o kandidatima koje polazi od baze mjesne Crkve ne zaustavljajući se samo na mišljenju jednoga ili nekolicine odabranih.
- 5) Jasno je da načelo sinodalnosti u sebi uključuje jaču dinamičnost odgovornosti koja u sebi uključuje vjernike laike i to ne kao promatrače ili one koji na kraju prihvaćaju donesene zaključke kao najbolje moguće rješenje aktualnih pitanja za i u životu Crkve (kako univerzalne tako i mjesne ali i župne), nego i sami svojim glasom, svojim prijedlozima, jasno izrečenim iskustvima, hrabrim svjedočenjem iz svakodnevnog života svojega specifičnog poslanja konkretno ukazuju na ono što je potrebno učiniti. Isto tako, samo sinodalno načelo pomaže vjernicima laicima da se kroz sinodalni proces traže nove mogućnosti kako im kroz crkvene strukture što bolje pomoći u življenju i izvršavanju svojega kršćanskog poslanja. U tom smislu, koliko god

⁴⁷ Usp. Medard KEHL, Syn-odos – das synodale Strukturelement in der katholischen Kirche, 2.

banalnim zvučalo, mislimo da je jasno ekleziološko pojašnjenje dao papa Franjo uvodeći kategoriju »učenici misionari«⁴⁸ kojom se opisuje stanje i poslanje jednakog dostojanstva svih krštenih članova Crkve te se, možda, pomiče paradigma s već dugo raspravljanog pojma *laikos* na pojam *učenik misionar*, koji bolje odgovara današnjim zahtjevima nove evangelizacije Crkve. Ovdje nemamo prostora dublje o tome promišljati, ali smatramo kako se kroz tu prizmu mogu čitati i riječi i nastojanja pape Franje u nagovještaju »misionarske preobrazbe Crkve«.

3.1. Sinodalnim načelom nadvladati krizu pripadnosti Crkvi?

Prijedlog pape Franje za strukturalnu preobrazbu Crkve koja izvire iz promjene svijesti pojedinca

Papa Franjo uočava i polazi od jedne globalne pojave i problema u današnjoj Crkvi: »Potrebno je [...] priznati da kod dijela naših krštenika ne postoji osjećaj pripadnosti Crkvi, što se duguje također nekim strukturama i katkad nestoljubivom ozračju u nekim našim župama i zajednicama, ili jednom previše birokratskom načinu rješavanja problema, bili oni jednostavni ili složeni, u životu naših naroda. U mnogim dijelovima prevladava administrativni aspekt nad pastoralnim, kao i usredotočenost na podjeljivanje sakramenata (sakramentalizacija) bez drugih oblika evangelizacije« (EG 63). Iz rečenog se vidi kako papa Franjo uočava problem osjećaja pripadnosti Crkvi, a vidi ga u krivom ozračju prisutnom u nekim župama i zajednicama. Nadalje, administrativni vid i sakramentalizacija djeluju kao loši mediji u prenošenju vjere i ne dovode do osobne identifikacije s Crkvom. Tako opisano konkretno, mogli bismo reći, svakidašnje iskustvo vjernika zasigurno ne doprinosi jačanju i produbljivanju sinodalnog elementa Crkve. S druge strane, tako opisana situacija pokazuje neophodnu nužnost obnove i osnaženja sinodalnih struktura i potrebu da se one još bolje i dublje shvate. Jednom upitan na koji način je moguća obnova ili reforma Crkve, papa Franjo je kazao da treba ponajprije poći od promjene osobne svijesti. Tu promjenu svijesti papa Franjo vidi u tome da bi se svi kršćani trebali ophoditi, živjeti i djelovati kao »učenici misionari«. Za Franju je to

⁴⁸ FRANJO, *Evangelii gaudium – Radost evanđelja. Apostolska pobudnica o naviještanju evanđelja u današnjem svijetu* (24. XI. 2013.), Zagreb, 2014., br. 120 (dalje: EG). Taj pojam papa Franjo spominje i detaljnije nego u pobudnici ističe prilikom svojega pastoralnog pohoda Brazilu 2013. povodom Svjetskog dana mladih tijekom razgovora s latinoameričkim biskupima, usp. Franjo, *Conversione pastorale. Incontro coi responsabili del CELAM* (28. 7. 2013), u: *Il Regno*, 58 (2013.) 1150, 468–472.

primarna preobrazba iz koje se, ukoliko se ispravno shvati u svoj svojoj kompleksnosti koju za sobom vuče, rađa reforma samih struktura Crkve. Dakle, kada je riječ o reformi struktura Crkve, za Franju je ona sekundarna ili, bolje rečeno, ona će biti plod prve reforme. Budući da je glavno obilježje njegove vizije Crkve da je ona »misionarska« ili »Crkva milosrđa« u tome kontekstu papa Franjo smatra da joj je potrebna snažna decentralizacija.

Jedino u tom duhu može se i čitati želja za *reformom Crkve* pri čemu bi najvidljiviji znak bila reforma Rimske kurije u duhu siromašne Crkve za siromašne. Znakovit je govor pred brazilskim biskupima tijekom Franjina pastoralnog pohoda Brazilu prošle godine: »Potrebno je neprestano sve veće vrednovanje lokalnog i partikularnog elementa [Crkve]. Nije dostatna centralna birokracija, nego je potrebno razvijati kolegijalnost i solidarnost, što će postati pravo bogatstvo za sve.«⁴⁹ U središtu Franjine vizije organizacijske reforme Crkve nalazi se želja za jačanjem kolegijalnosti i solidarnosti među partikularnim Crkvama. Papa zapravo zahtijeva snažnije življeno načelo supsidijarnosti unutar same hijerarhije te ojačanje sinodalnog obilježja Crkve, čime želi postići »zdravu decentralizaciju Crkve«⁵⁰. Pritom je značajno što iznova uzdiže biskupske sinode na izvanrednu razinu te u pripremanju same sinode zahtijeva živu uključenost partikularnih Crkava tražeći odgovore od vjernika, za organizaciju čega su odgovorne pojedine biskupske konferencije. Tako se pripremala Sinoda o obitelji održana 2015. godine – tada su biskupskim konferencijama proslijeđeni upitnici koji bi trebali doprijeti do svakog vjernika kako bi se čuli konkretni problemi i prijedlozi. Franjo je težnju za strukturnom reformom Crkve izrazio i u pobudnici počevši od pastoralnih djelatnika: »Sanjam o misijskom opredjeljenju koje može sve preobraziti, tako da crkveni običaji, načini na koje se stvari čine, satnice, jezik i sve strukture postanu prikladan kanal za evangelizaciju današnjeg svijeta više no za samoočuvanje. Reforma struktura, koju zahtijeva ta pastoralna preobrazba, može se shvatiti jedino kao dio napora koji se ulažu da one postanu više misionarske, da redovni pastoral u svim svojim aspektima bude širi i otvoreniji, da se u pastoralnim djelatnicima

⁴⁹ FRANCESCO, Decifrare la fuga di tanti fratelli. Incontro con l'episcopato brasiliano (27. VII. 2013.), u: *Il Regno*, 58 (2013.) 1150, 466–467.

⁵⁰ O »decentralizaciji Crkve« papa Franjo progovara u uvodu pobudnice EG 16, gdje se naglašavaju upravo ta dva načela kao ona koja bi trebala rasteretiti papinsko učiteljstvo: »Ne mislim isto tako da se od papinskog učiteljstva treba očekivati da pruži konačne i cjelovite odgovore na sva pitanja koja se tiču Crkve i svijeta. Nije uputno da papa zamjenjuje mjesne biskupe u raspoznavanju svih problematika koje se javljaju na njihovim teritorijima. U tome smislu primjećujem nužnost da se pristupi zdravoj 'decentralizaciji'.«

probudi stalna želja za 'izlaženjem' i tako potpomogne pozitivni odgovor svih onih kojima Isus nudi svoje prijateljstvo» (EG 27). Strukturna preobrazba događa se u preobrazbi župe (usp. EG 28), a crkvene zajednice, bazične i male zajednice potrebno je snažnije povezati i staviti u doticaj sa župnom zajednicom uključujući ih u život župe (usp. EG 29). Franjo zahtijeva jačanje partikularne Crkve kao nositeljice misijske preobrazbe što uključuje sinodalnost biskupa i veću autonomiju biskupskih konferencija u pogledima vjere (usp. EG 32) i u tom kontekstu također preobrazbu biskupa, koji moraju kao pastiri promicati misijsko zajedništvo (usp. EG 31),⁵¹ preobrazbu svećenika, koji se ne shvaćaju u smislu klerika i državnih službenika⁵² te, u konačnici, preobrazbu papinstva, u vezi s čime kaže: »Moja je dužnost, kao rimskog biskupa, ostati otvoren za prijedloge koji mogu pomoći da svoju službu obavljam što vjernije značenju koje joj je Isus Krist htio dati i sadašnjim potrebama evangelizacije« (EG 32).

Zaključak: sinodalnost Crkve u solidarnom odnosu

Ovim člankom nije bilo moguće ući u svu dubinu i problematiku, kako povijesnu tako i sustavno-teološku, sinodalnosti Crkve. No smatramo kako je razvidno da ona ima svoje korijene i postiže svoje normativno obilježje za sva razdoblja razvoja Crkve. U povijesti Crkve ta se normativnost više (u prvom tisućljeću) ili manje (u drugom tisućljeću) ostvarivala, ali činjenica je da se nikada, pa ni na vrhuncu koncilijarističke krize, nije prekinula ili preskočila. Čini se kako se, od trenutka rasprave na Prvome vatikanskom koncilu pa do eksplicitno obnovljene svijesti u vrijeme Drugoga vatikanskog koncila i u vremenu nakon njega, može govoriti o određenoj obnovljenoj svijesti o sinodalno-

⁵¹ Smatramo nužnim ovdje napomenuti kako je fundamentalno-teološki o toj tematici kod nas pisao Nediljko Ante Ančić, *Crkva u društvenim promjenama. Ekleziološka promišljanja*, Split, 2007., 130–146, gdje se progovara o teološko-kristološko-trinitarnoj ukorijenjenosti zajednice vjernika, o sinodalnom i kolegijalnom obilježju Crkve te o obnovi župne zajednice prema viziji Drugoga vatikanskog koncila. Time se vidi kako papa Franjo ne predlaže novo naukovanje, nego artikulira već prisutna ekleziološko-teološka promišljanja.

⁵² Prilikom intervjua s Antonijem Spadarom, papa Franjo ističe tu preobrazbu svijesti kod svećenika: »Službenici Crkve moraju biti milosrdni, zalagati se za osobe, pratiti ih kao dobri Samaritanac koji pere, čisti i podiže svojega bližnjega. To je čisto evanđelje. Bog je veći od grijeha. Organizacijske i strukturne reforme su sekundarne, odnosno dolaze nakon toga. Prva reforma mora biti ona ponašanja. Službenici evanđelja moraju biti osobe koje su sposobne rasplamtjeti srce ljudi, koji u tmuni hodaju s njima, koje znaju razgovarati pa čak se i nadviti noću nad njima, u njihovu mraku bez da se izgube. Narod Božji želi pastire, a ne državne funkcionare ili klerike«, Antonio Spadaro, *Intervista a papa Francesco*, u: *La Civiltà Cattolica*, 164 (2013.) 3918, 462.

sti Crkve. Nekoliko je čimbenika koji se pokazuju shodnima zašto promatrati sinodalnost Crkve kao »paradigmu« za shvaćanje Crkve u XXI. stoljeću. Prije svega, uočava se jedna sve jača unutarnja potreba same Crkve za dinamizmom koji bi je učinio agilnijom u ovom svijetu stalnih i brzih promjena. Čini se da sinodalnost Crkve omogućava brže i učinkovitije djelovanje koje će neprestano ostati usklađeno s »normom prave vjere« koja se, kako smo vidjeli, utvrđivala upravo po sinodalnom principu »od davnina«.

Nadalje, pitanje sinodalnosti omogućava da se na dinamičniji način traže rješenja koja muče ekleziologiju i teologiju zapravo cijelo drugo tisućljeće, a to je pitanje shvaćanja i ostvarenja »vrhovne moći« koje se iskristaliziralo u pitanju odnosa između biskupskog kolegijaliteta, biskupskih konferencija i sinoda i samoga rimskog biskupa. Čini se da se i tu treba tražiti normativnost apostolskog razdoblja Crkve na koju želimo ukazati kratkom opaskom. Vidjeli smo kako se u svojem komunikacijskom zaokretu papa Franjo često i rado služi jednostavnim novozavjetnim slikama kako bi opisao svoje viđenje kako Crkve tako i odnosa i struktura sadašnje Crkve. To nas navodi na daljnje promišljanje, na koji način zapravo treba shvatiti odnos koji je postojao između Petra, Keje i zajednice te njegov odnos i shvaćanje unutar kruga apostola (emblematičnim smatramo odnos Jakov – Petar – Pavao i prizor iz Antiohije u Gal 2,11-14). Vidimo da Pavao nastupa s autoritetom apostola ukazujući na Petrovu pogrešku javno ga opominjući pri čemu rješenje te »krize« nalazimo tek na Jeruzalemskoj »sinodi« ili »koncilu«⁵³. Dakle, čini nam se da je potrebno jedno šire shvaćanje *potestas suprema* i pitanja »nezabludivosti«, koja uvijek mora biti u kontekstu »zaključismo Duh Sveti i mi« (usp. Dj 15,28). Nadalje, ako se uzme u obzir relevantnost dinamike »institucionaliziranja« prve kršćanske zajednice o kojoj svjedočanstvo crpimo iz Pavlovih poslanica, uočava se kako »služba nadgledništva« (*episkopé*) (usp. 1 i 2 Tim i Tit) nije shvaćena izvan ili iznad okvira zajednice, nego je shvaćena u jednom »obiteljskom ključu« formule starješina/nadglednik = otac obitelji. U tom se smislu mogu razumjeti i riječi pape Franje koje više ne zvuče kao »izvanteološke« ili kao »pojednostavljenja« koja ne zadovoljavaju teološko-pravna dostignuća suvremenog vremena, nego ukazuju na apostolsku normativnost koja može i mora vrijediti i za naša vremena, gdje se »moć upravljanja« ne shvaća u oligarhijskom, aristokratskom ili monarhijskom, pa ni demokratskom ključu tumačenja, nego u autentičnom duhu kršćanske zajednice shvaćene kao *koinonia* i u tome smislu svaka služ-

⁵³ Usp. Salvador PIÉ-NINOT, *Ecclesiologia*, 130.

ba, pa tako i trostruka ministerijalna služi izgradnji »zajedničkog djelovanja i hoda«. Dakle, potrebno je živjeti, a ne samo deklarirati načelo sinodalnosti pretočeno u načelo solidarnosti. Stoga zaključujemo s poticajnim riječima iz pobudnice pape Franje: »Ako stvarno vjerujemo u slobodno i velikodušno djelovanje Duha Svetoga, koliko stvari možemo naučiti jedni od drugih! Nije riječ samo o tome da primamo informacije o drugima kako bismo ih bolje upoznali, već da saberemo ono što je Duh posijao u njima također kao dar za nas. Navest ću samo jedan primjer: u dijalogu s pravoslavnom braćom mi katolici imamo mogućnost naučiti nešto više o značenju biskupskog kolegijaliteta i njihovu iskustvu sinodalnosti. Razmjenom darova Duh nas može i sve više voditi prema istini i dobru« (EG 246).

Summary

THE PRINCIPLE OF SINODALITY AS THE PARADIGM FOR THE CHURCH OF THE THIRD MILLENNIA

Željko TANJIĆ

Catholic University of Croatia
Ilica 242, HR – 10 000 Zagreb
rektorat@unicath.hr

Branko MURIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb
Vlaška 38, p.p. 432, HR – 10 001 Zagreb
bmuric@gmail.com

The article reflects on the principle of sinodality as one of the basic expressions of ecclesial communion, or, even better, as the principle that expresses essential ontological structure of that communion. The goal of this article is to show how the principle of sinodality is becoming of the basic principles that might aid the overcoming of the crisis in the contemporary Church. In order to show this, the first part of the article will historically reconstruct and discuss the principle of sinodality and show that the early Church recognised in itself this form of communion and communal management that should also then be perceived as a norm of its activity in future times. This part also points out the contemporary situation in which the principle of sinodality is shown as a means of overcoming conflicts within the Church. The second part of the article points

out systematically-theologically the »turning point« that happened during the Second Vatican Council, which re-invigorated, especially in its last working phase, sinodality by narrowing its focus to the issue of »hierarchical communion« that is concretely expressed through coetus episcoporum and synodus episcoporum. The third part offers a new perspective on the principle of sinodality by reflecting on it as the paradigm for the Church of the third millennia, while taking into account and spelling out more precisely pressing issues encountered by the Church in its understanding of sinodality and ways to overcome these through the new paradigm of the transformation of the Church that has been proposed by Pope Francis. The essential outcome of this research is to show that the »power of governing« in the Church is not understood in an oligarchic, aristocratic, monarchic, or ever democratic key of interpretation, but in the authentic spirit of the Christian community understood as koinonia. In that sense, every office, including the threefold ministerial office, is in service of the »joint activity and journey«. Therefore, one needs to live out and not only declare the principle of sinodality, on which the whole history of Christian memory and activity rests.

Keywords: principle of sinodality, synod, Second Vatican Council, Church, ecclesiology.